

”אני הייתי הנער הזה”

ריאיון עם גלילה רון-פדר-עמית

מראיין: שי רודין

מדוע בחרת להתמקד בכתיבה לילדים? ספרייך למבוגרים מעידים שאת רוקמת רומנים חשובים ומרתקים למבוגרים, ובכל זאת, בחרת לכתוב בעיקר לילדים.

קשה לי להגדיר את התמקדותי בכתיבה לילדים כבחירה. זו יותר היסחפות. עולם הילדים הרבה יותר קרוב אלי, גם מפני שכנראה משהו בי עדיין נותר שם (עובדה שאני מטפסת על עצים עם נכדי) וגם מפני שהוא הרבה יותר פתוח ועשיר בדמיון. כשאני כותבת, אני לא חושבת למי אני כותבת אלא על מי אני כותבת. כשאני כותבת על ילד, אני הופכת בעצמי להיות הוא או היא. כשזה מתרחש, ההיסחפות מתחילה והדמות מתבססת ומתחילה לשלוט בי.

האם יש הבדל בין כתיבתך למבוגרים ובין כתיבתך לילדים?

ההבדל הגדול בין כתיבה למבוגרים לכתיבה לילדים נמצא בתחום האחריות. כאדם מבוגר שכותב לקהל קוראים צעיר, אני מחויבת גם להיות ברורה וגם להיות זהירה. כשמבוגר קורא ספר שלי ולא מבין משהו ופונה אלי ושואל, אני אומרת לעצמי: זו בעיה שלו, ואני מציעה לו לקרוא את הספר שוב. כשילד קורא ספר שלי ולא מבין משהו ופונה אלי ושואל, אני אומרת לעצמי: זו בעיה שלי.

אתן דוגמה מתחום הזהירות, כי יש מי שעלולים לחשוב שהוא קשור לחינוך, ושלסופר שכותב לילדים יש מניע חינוכי נסתר, מה שלא נכון בכל הנוגע אלי. בסדרת ספרי ”מנהרת-הזמן” כתבתי יותר מספר אחד על תקופת

השואה. בחירת הנושאים היתה זהירה מאוד: **מרד גטו ורשה, הפרטיזן על הסוס, ילדי המנזרים** ועוד. נדמה לי ששמות הספרים יעידו שלא נכנסתי למחנות הריכוז, גם לא לתאי הגזים, כי ילדים צעירים אינם די בשלים להכיל את הזוועות האלה. זאת אגב הסיבה לכך שרק לילדים בני 10 ומעלה מותרת הכניסה למוזיאון "יד ושם".

ספרי על הספר הראשון שכתבת. תהליך הכתיבה, נושא הספר, פרסומו, כיצד הגיבה הסיבה הקרובה.

הסיפור הראשון שלי נכתב כשהייתי בת 9 והגעתי למסקנה שהרפתקאות מדעימיות כנראה כבר לא יהיו לי, ושאלם אני בכל זאת לא מוכנה לוותר עליהן, עלי להמציא אותן. זו היתה הסיבה שבגללה כתבתי כבר אז על החיים לפני קום המדינה, כי הם נראו לי מאוד מרתקים. ספרי הראשון שראה אור הוא **ילדי השכונה במחתרת**, אבל מבחינתי הוא סיפור מספר שבע מאות ומשהו שכתבתי, וההבדל בינו לבין קודמיו הוא רק בכך שהוא התפרסם והם לא. כיוון שהספר מביא את סיפורו של ילד שאביו היה לוחם באצ"ל ובאשמת הלשנה נעצר בידי הבריטים, המו"ל שמואל כץ ז"ל, שהיה בעברו איש אצ"ל ובהווה היה הבעלים של הוצאת הספרים קרני, שמח להוציא אותו לאור. כשהספר יצא לאור, בני המשפחה שלי היו די המומים. הקרובים ביותר אמנם ידעו שאני כותבת וכותבת וכותבת, אבל אף אחד מהם לא האמין שייצא מזה משהו. חברי היו עוד יותר המומים, כי הם גם לא ידעו שאני כותבת. הכתיבה היתה עניין פרטי שלי ולא שיתפתי אף אחד בסוד הזה.

מהי שגרת הכתיבה שלך?

כשאני לא נוסעת למפגשים עם קוראים, או לא ממלאת את תפקידי כסבתא (תפקיד אהוב עלי במיוחד) אני כותבת כל יום. תמיד בבוקר. אם קורה שאין לי מה לכתוב, אני עוברת על מה שכתבתי בימים הקודמים. בצהריים אני עושה הפסקה והולכת לשחות, ואחרי הצהריים אני חוזרת לכתוב, אבל אף

פעם לא עמוק לתוך הלילה. אני שייכת לאלה שאוהבים ללכת לישון מוקדם.

מיהם הסופרים או היצירות שהשפיעו עליך כילדה וככותבת?

שני סופרים השפיעו עלי מאוד, ועד היום הם מלווים אותי: אריך קסטנר הגרמני ומרק טוויין האמריקני. מאריך קסטנר למדתי לנהל דיאלוג עם הקורא בתוך הסיפור. ממרק טוויין למדתי עד כמה ניתן להעמיק אל תוך נפשו של ילד, ולהציג אותה כפי שהיא (AS IS), בלי לנסות להחניף לעולם המבוגרים, וגם לא למבקרים.

מיהם הסופרים הישראלים (למבוגרים) שאת אוהבת לקרוא את יצירותיהם?

בדיוק בימים אלה אני קוראת את ספרו הנפלא של יובל שמעוני *קו המלח* ומתמוגגת. אהבתי מאוד גם את ספריו הקודמים, *מעוף היונה* ו*חדר*. אני אוהבת את ספריו של אהרון אפלפלד, ומהצד האחר, את ספריה של אורלי קסטל בלום. מהדור החדש יותר אני אוהבת מאוד את כתיבתו של יואב אלוין.

האם יש לך עמדה בנוגע למשלב הלשוני בספרות הילדים? לדעתך, ספרות ילדים צריכה להציג מודל אידיאלי של שפה (גבוהה) או שמא מודל מימטי, כך שהילדים ירגישו "בבית"?

כשלמדתי ספרות עברית באוניברסיטה, הגיע אלינו מרצה אורח מארצות הברית, פרופסור אברהם באנד. הוא סיפר לי שחוקרי ספרות הילדים האמריקנים סבורים שאם ילד קורא ספר וזקוק למילון יותר מעשר פעמים, הספר כנראה אינו מיועד לקוראים שאליו הוא פונה.

לפני כארבעים שנה הבאתי כתב יד של ספר ששמו *אל עצמי* להוצאת ספרים גדולה ומכובדת (וכיוון שהיא עדיין גדולה ומכובדת לא אנקוב בשמה). הספר הזה נכתב בגוף ראשון של ילד מבית הרוס שאבא שלו יושב בבית סוהר ואמא שלו לא רוצה לגדל אותו. כיוון שבעיני אמצעי האפיון החד

ביותר הוא שפתו של הגיבור, הספר נכתב בשפתו של אותו ילד (פחות או יותר). כתב היד הוחזר לי בצירוף מכתב שתלוי עד היום על הקיר בחדר העבודה שלי ונאמר בו ש"ככה לא כותבים ספרים".

הספר **אל עצמי** יצא לאור בהוצאה אחרת ותורגם עד היום לתשע שפות. השפה שלי לא מכוונת לכך "שהילדים ירגישו בבית". השפה שלי נובעת מהגיבור וזורמת איתו, וגם את זה למדתי מהסופר מרק טוויין, שהציג את הקלברי פין בעגה שלו.

מאין את שואבת נושאים לכתיבה? כיצד את מצליחה בצורה כל כך מדויקת "לדבר כמו ילד"?

עד כמה שזה יישמע מוזר, אני לא שואבת את הנושאים אלא הם שואבים אותי, ואין לי מושג איך מתרחש התהליך הזה. אם אני מצליחה "לדבר כמו ילד" זה כנראה מפני שאני לא באה אל עולם הילדים מזווית של שופטת או מבקרת, אלא מזווית של משקפת. אני כמו מראה שבה משתקפים ילדים ובני נוער כפי שהם. אני כמו ספוג. אני הזבוב שעל הקיר. כשאני באה לקחת את הנכד שלי מהגן, אני תמיד מגיעה קצת קודם, מוצאת לי נקודת תצפית וצופה בילדים. להתבונן בילדים משחקים ולהקשיב להם זו חוויה מיוחדת במינה.

אילו תגובות את מקבלת בפגישות שלך עם קוראים צעירים? האם הם עדיין קוראים סדרות ותיקות לצד הסדרות החדשות (כמו "להתבגר" הפופולרית)?

הדור של היום קורא את הסדרות החדשות שלי ופחות את הסדרות הוותיקות. יחד עם זאת, אחרי שהוצאת מודן שאיתה אני עובדת, החליטה לחדש את הוצאת סדרת הספרים הראשונה שלי "ילדים אלמונים", יש תחייה מחדשת. **אל עצמי** ו**נגי** לא סבלו מהתיישנות. קראו אותם בעבר וקוראים אותם גם היום.

האם לתחושתך מעמדו של סופר הילדים בישראל שונה ממעמדו של סופר שכותב למבוגרים?

מעמדם של הסופרים הכותבים למבוגרים בהחלט הרבה יותר מכובד, אבל רק מבחינה ממסדית. הממסד הספרותי מתייחס פחות אל סופרי הילדים, אבל לי, באופן אישי, זה לא מפריע, כי אני לא כותבת לממסד וגם לא כותבת כדי לזכות באיזושהו מעמד. אני כותבת כי יש בי צורך פנימי לכתוב, ואני מברכת על כך שיש מי שמעוניין להוציא את ספרי לאור, ויש מי שמעוניין לקרוא אותם.

לפני כמה שנים השתתפתי בערב ראיונות ספרותי. לצדי על הבמה ישב הסופר יורם קניוק ז"ל. כשהמראיין הציג אותי, קמו כמה ילדים שישבו באולם והניפו ספרים שלי. יורם קניוק, שהיה עד לאירוע אמר לי אז את המילים האלה: "אם אלה הקוראים שלך, אני ממש מקנא בך!"

קיים הבדל משמעותי בין הסדרות שלך ובין הרומנים שפרסמת. כדוגמה נציין את "מנהרת-הזמן". מדוע בחרת לכתוב סדרה שמגוללת את ההיסטוריה של העם היהודי? כיצד החלטת איזה אירוע היסטורי ייכנס לתוך הסדרה ואיזה לא? כיצד את עורכת תחקיר לספרים השונים?

את סדרת "מנהרת-הזמן" החלטתי לכתוב, כי אחרי אינספור מפגשים עם עשרות אלפי קוראים, הבנתי עד כמה ילדים מתקשים לקלוט היסטוריה. רוב מה שהם לומדים נכנס מאוזן אחת ויוצא מהאוזן השנייה. אם יש להם מזל, היציאה מהאוזן השנייה היא אחרי הבחינה. אם אין להם מזל, זה קורה לפני הבחינה. אמרתי לעצמי: אולי אנסה להביא להם היסטוריה בכיף, בדרך אחרת? הדרך האחרת פירושה שהתעלומה הבלשית שבסיפור, תעלומה שכל אחד רוצה לפענח, היא "לאיזו תקופה הגענו". זאת השאלה החוזרת, ולאט לאט נאספים אצל הקורא כלים שבעזרתם הוא יוכל להתקדם בתהליך הפענוח. אם יצאנו ממנהרת הזמן ואנחנו רואים חיילים של צה"ל, זה כבר אומר שאנחנו נמצאים אחרי קום המדינה. אבל אם אנחנו פוגשים בריטים, זה מיד מחזיר אותנו לתקופת המנדט. ואם החיילים

הם בכלל לא בריטים וגם לא ישראלים, אלא תורכים, אנחנו חוזרים אחורה אל הימים שלפני מלחמת העולם הראשונה.

בסדרה "מנהרת-הזמן", בניגוד לסדרות אחרות שלי, סימנתי מטרה: אני רוצה שקוראי יגיעו לכיתה י"א, ישבו לפני טופס הבחינה בתולדות עם ישראל, יישענו לאחור על מסעד הכיסא, ישלבו רגל על רגל ויגידו לעצמם: "יואו, איזו בחינה קלה! את כל התשובות אנחנו יודעים מימנהרת-הזמן". לכן אני בוחרת נושאים שעשויים להופיע בבחינה הזאת. אבל יש לי כיוון נוסף: אני אוהבת לכתוב על כל מה שנוגע לאחדות ישראל. במלחמת השחרור בצפת, האצ"ל, הלח"י, ההגנה והפלמ"ח, החרדים והחילונים כולם היו יחד. לכן כתבתי את הספר **מחלקת הישע נכנסת לצפת**. ובמסע **המושבות** הרב קוק ביקר את החלוצים כדי לנסות לקרב אותם אל המסורת, ולכן מכל הסיפורים עליו, בחרתי דווקא בזה.

יש רומנים חלוציים שכתבת, דוגמת מסטול, בחינת בגרות ושנה מעוברת. האם חששת מההתקבלות שלהם? כיצד הצלחת לתאר בצורה כל כך אמינה נער שמידרדר לסמים? האם את מופתעת מכך שגם כיום הספרים האלה נשארו בודדים בתחומם, שכן סופרים ישראלים לנוער נרתעים מכתובה על נושאים דוגמת סמים ומין?

על השאלה איך הצלחתי לתאר נער המידרדר לסמים, התשובה היא אחת: אני הייתי הנער הזה, וזה למרות שמעולם לא הייתי נער ומעולם לא השתמשתי בסמים. אבל תוך כדי הכתיבה נהייתי הוא והרגשתי אותו ואין לי מושג איך.

אכן חששתי מהתגובות לספרים שהזכרת, אבל לא יותר מדי. מ שכותב מתוך צורך פנימי עמוק, לא יכול להתייחס ברצינות רבה לחששות כאלה. אחרי כל מה שקרה (לטובה) עם הספר **אל עצמי**, הבנתי שאני אמורה להקשיב רק לתחושות הפנימיות שלי ולקוראי. מקוראי למדתי לא מעט. **ברומן נאדיה הצגת בצורה מרתקת את הקונפליקט הזהותי של נערה ערבייה שלומדת בפנימייה יהודית וקרועה בין שני העולמות. מדוע בחרת**

לכתוב סיפור שכזה טרם האינתיפאדה הראשונה? האם בדיעבד את שלמה עם הרומן?

הספר **נאדיה** נולד לאחר מפגש שלי עם בני נוער ערבים שלומדים בבתי ספר יהודיים. היתה שם נערה אחת שאחרי השיחה ניגשה אלי ואמרה: "את יודעת, כל כמה שאנסה לשכנע את עצמי באופן הגיוני שאני לא רואה נכון את המציאות, לא יעזור. העובדה היא שכשאני מקבלת שבע בפיזיקה, אני בטוחה שהמורה הפלה אותי לרעה כי אני ערבייה. אבל אם אקבל תשע בפיזיקה, אחשוב שהמורה הפלה אותי לטובה כי אני ערבייה..."

באותו רגע, מול אותה נערה, נולד הספר **נאדיה** בלי קשר לאינתיפאדה. אני שלמה עם הרומן ובעיקר שמחה שהשארתי את הסוף פתוח ולא אופטימי יותר מדי. הימים שבאו אחר כך הוכיחו שלא טעיתי.

נאדיה הפכה לגיבורה מרכזית מאוד בספרות הילדים הישראלית, ויש בה כדי להראות פן אחר של הערבי ולנפץ ראייה סטריאוטיפית. האם מדובר בניסיון שלך ליצור ספרות פוליטית? האם לעתים את כותבת טקסטים שמקדמים אידיאולוגיה פוליטית שונה משלך?

על השאלה הזאת אענה בסיפור קצר: במפגש עם קוראים באחת מחטיבות הביניים, ניגשה אלי נערה, עולה מברית המועצות, ואמרה לי: "את יודעת, נאדיה זו אני!". כששאלתי אותה איך ייתכן, הרי היא יהודייה, ונאדיה ערבייה, היא השיבה: "כן, אבל שתינו אחרות".

הספר **נאדיה** אינו ספר פוליטי, ויעידו על כך התגובות הקיצוניות שקיבלתי. היו שחשבו שכתבתי את הספר כי אני שמאלנית והיו שחשבו שכתבתי את הספר כי אני ימנית. אבל אני לא ימנית ולא שמאלנית. אני מראה שמשקפת בעיות של בני נוער, והספר **נאדיה** הוא ספר על גזענות ודעות קדומות שלצערי רובנו לוקים בהן.

בולטת התייחסותך לאהבות נכזבות. לדוגמה, ביומנו של ניר שרוני. ממה זה נובע?

כנערה חוויתי אהבות נכזבות או אהבות לא מוגשמות, והן מילאו אותי במתיקות נפלאה. כאם ראיתי את ילדי חווים אהבות כאלה ואז כבר הבנתי עד כמה הן עוזרות לנו להתפתח מבחינה רגשית. מתגובות של קוראי אני יודעת עד כמה התופעה הזאת נפוצה. אני כותבת עליה כי היא חלק בלתי נפרד מתהליך ההתבגרות.

לדעתך, יש תפקיד לספרות הילדים, או שמדובר בקריאה לשם הנאה?

התפקיד שממלאת ספרות הילדים לא שונה מהתפקיד שממלאת הספרות למבוגרים. האדם באשר הוא שואב סיפוק פנימי מקריאת סיפור או מהקשבה לסיפור. יש אמנם אנשים שמאבדים בבגרותם את הקשר עם הספר אבל לא עם הסיפור, שהרי סיפור קיים גם בסרטים, בסדרות טלוויזיה ובתיאטרון.

איזה גיבור מבין גיבורי ספרייך קרוב במיוחד ללבך?

ציון כהן מהסדרה "אל עצמי" הוא היקר לי מכול, ולא נראה לי שיהיה לו תחליף. הדמות שלו ממש בערה בתוכי, וכשהחלטתי להיפרד ממנה ולסיים את הסדרה, זה היה מאוד קשה.